

NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR HUQUQLARI: INKLYUZIV JAMOAT
SARI

Zarmamat Kenjayev.

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti katta o'qituvchisi.

Megliyev Azamat

Milliy g'oya ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Jalilov Ixtiyor G'aniyevich

Turon FA akademigi,

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti dotsenti

Anotatsiya *Ushbu maqola nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari, ularni himoya qilishning zamonaviy usullari va inklyuziv jamiyatni shakllantirishdagi ahamiyatini yoritadi. Nogironligi bo'lgan insonlar ko'pincha jamiyatning to'liq a'zosi sifatida qabul qilinmaydi, shu sababli ularning huquqlari va imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Maqolada xalqaro va milliy qonunchilik, inklyuziv ta'lim, ish bilan ta'minlash, ijtimoiy himoya tizimlari orqali nogironligi bo'lgan shaxslarning hayot sifatini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, jamiyatning barcha qatlamlarini inklyuzivlikka chorlovchi amaliy misollar va tavsiyalar taqdim etilgan.*

Kalit so'zlar *Nogironligi bo'lgan shaxslar, Huquqlar, Inklyuziv jamiyat, Ijtimoiy himoya, Inklyuziv ta'lim, Ish bilan ta'minlash*

Abstract *This article explores the rights of persons with disabilities, methods of their protection, and the importance of fostering an inclusive society. Persons with disabilities are often not fully recognized as members of society. The article examines international and national legislation, inclusive education, employment, and social protection systems to improve quality of life.*

Keywords *Persons with disabilities, Rights, Inclusive society, Social protection, Inclusive education, Employment*

Аннотация *В данной статье рассматриваются права лиц с ограниченными возможностями, методы их защиты и значение формирования инклюзивного общества. Люди с инвалидностью часто не принимаются как полноценные члены общества. В статье анализируются международное и национальное законодательство, инклюзивное образование, трудоустройство, социальная защита для улучшения качества жизни.*

Ключевые слова *Лица с ограниченными возможностями, Права, Инклюзивное общество, Социальная защита, Инклюзивное образование, Трудоустройство*

Inson huquqlari, xususan, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari zamonaviy jamiyatning asosiy mezonlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 24-moddasida "Har bir insonning hayoti, erkinligi va sha'ni himoyalanaadi" deb belgilangan [1].

Shu bilan birga, 2009-yil qabul qilingan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini ta’minlash to‘g‘risida”gi qonun nogiron shaxslarning ta’lim, ish, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya huquqlarini belgilaydi [2].

Nogironligi bo‘lgan shaxslar – jismoniy, aqliy yoki boshqa turdagi cheklovlarga ega bo‘lgan, lekin jamiyatning to‘liq a’zosi sifatida huquqlarga ega shaxslar.

Huquqlar – shaxsning qonun tomonidan kafolatlangan erkinlik va imkoniyatlari. Inklyuziv jamiyat – barcha shaxslar, jumladan nogironligi bo‘lganlar, teng huquq va imkoniyatlarga ega bo‘lgan jamiyat. Ijtimoiy himoya – moddiy, psixologik va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi. Inklyuziv ta’lim – nogironligi bo‘lgan bolalar va yoshlarni umumta’lim maktablarida boshqa bolalar bilan birga ta’lim olishini ta’minlaydigan tizim. Ish bilan ta’minlash – nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun teng ish imkoniyatlarini yaratish va ularni mehnat bozoriga qo‘shish. Nogironligi bo‘lgan shaxslar jamiyatning to‘liq a’zosi bo‘lishi uchun nafaqat huquqlar, balki amaliy qo‘llab-quvvatlash tizimi ham zarurdir. O‘zbekiston Respublikasida nogironligi bo‘lgan shaxslarga ijtimoiy yordamning asosiy shakllari quyidagilardan iborat: Moliyaviy yordam va nafaqalar – nogironligi bo‘lgan shaxslarga pensiya va nafaqalar berish, ular va oilalarining asosiy ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi [3]. Ijtimoiy xizmatlar – uyda parvarish, psixologik maslahat, nogironligi bo‘lgan bolalar va kattalar uchun maxsus xizmatlar. Bu xizmatlar ularning mustaqil hayot kechirishiga yordam beradi. Tibbiy va rehabilitatsiya xizmatlari – nogiron shaxslar uchun kasalxonalar, rehabilitatsiya markazlari, fizioterapiya va ixtisoslashtirilgan davolash xizmatlari ta’minlanadi. Ta’lim va ish bilan ta’minlash imkoniyatlari – inklyuziv ta’lim orqali nogironligi bo‘lgan bolalar umumta’lim maktablarida o‘qiydi, shu bilan birga maxsus ish joylari va qulay sharoitlar yaratilib, mehnat bozoriga integratsiya qilinadi [4]. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari va ularni jamiyatga to‘liq integratsiya qilish masalalari zamonaviy jamiyat uchun dolzarbdir. Ijtimoiy himoya, inklyuziv ta’lim va ish bilan ta’minlash nogironligi bo‘lgan shaxslarning hayot sifatini oshiradi, ularni mustaqil va faol a’zoga aylantiradi. Shu bilan birga, jamiyatning barcha qatlamlari ularning huquqlarini hurmat qilishi va inklyuziv muhit yaratishi zarur.

Foydalangan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Toshkent, 2023.
2. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini ta’minlash to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi, 2009.
3. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi, Toshkent, 2023.
4. BMT. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiya”, 2006.
5. UNESCO. “Inclusive Education: The Way of the Future”, Paris, 2020.
6. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO). “Rehabilitation and Social Inclusion of Persons with Disabilities”, Geneva, 2019.
7. Rahmatova, S. “Nogironligi bo‘lgan shaxslar va inklyuziv jamiyat”, Toshkent, 2021.

8. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO 'LAYOTGAN NEGATIV IJTIMOYILASHUV SHAKLLARI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR, 1(2), 52-58.

9. Nomozov Xurshid Shavkat o'g'li. "YOSHLARNING IJTIMOYILASHUVIDA INTERNET TARMOQLARINING O'RNI." Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari 5.2 (2025): 27-31.

10. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO 'LAYOTGAN NEGATIV IJTIMOYILASHUV SHAKLLARI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR, 1(2), 52-58.

11. NOMOZOV XURSHID SHAVKAT O'G'LI. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR 1.2 (2024): 48-51.

12. NOMOZOV XURSHID SHAVKAT O'G'LI "AXBOROT XURUJINING O'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI." QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI (2023): 1285-1287.

13. Nomozov, Xurshid. "JAMIYAT IJTIMOYILASHUVIDA INSTITUTLARI O'RNI VA INTERNET-MAKONNING UNDAGI O 'RNI." ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION 1.2 (2024): 83-88.

14. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOY FUNKSIYASI." TAMADDUN NURI JURNALI 1.64 (2025): 253-255.

15. Номозов, Х. "ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ." Философия и право 26.3 (2023): 232-235.

16. Nomozov, Xurshid. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI." Farg'ona davlat universiteti,(3) (2023): 67-67.

17. Nomozov Xurshid. "AXBOROT XURUJI VA OGOHLIK TUSHUNCHASI MAZMUN-MOHIYATI." CONFERENCE OF ADVANCE SCIENCE & EMERGING TECHNOLOGIES. Vol. 1. No. 7. 2026.

18. Nomozov Xurshid. "AXBOROT JAMIYATI: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH MUAMMOLARI;(FALSAFIY TAHLIL QILISH)." CONFERENCE OF ADVANCE SCIENCE & EMERGING TECHNOLOGIES. Vol. 1. No. 7. 2026.

19. Ruziboev Dilshod A'Zam. "TOURISM POWER OF UZBEKISTAN." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 1.5 (2021): 215-222.

20. Ro'ziboyev, Dilshod. "QASHQADARYO VOHASIDA QORAKO 'LCHILIKKA BO 'LGAN E'TIBOR." TAMADDUN NURI JURNALI 9.60 (2024).

21. Ro'Ziboyev, Dilshod A'Zam O. "QASHQADARYO VILOYATIDA CHORVACHILIKNING IQTISODIY HAYOTDAGI O 'RNI VA SOVET

НОКИМИЯТИНИНГ ЧОРВА ОЗУҚАСИ СИЙОСАТИ." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.11 (2022): 1008-1016.

22. Рўзибоев, Дилшод Абзам Ўғли. "XX АСРНИНГ БИРИНЧИ ЯРМИГАЧА БЎЛГАН ДАВРДА ЎЗБЕКИСТОНДА ЧОРВАЧИЛИКНИНГ АҲВОЛИ." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.3 (2022): 943-952.

23. Ruziboev Dilshod A'Zam. "TOURISM POWER OF UZBEKISTAN." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 1.5 (2021): 215-222.

24. Niyazov Sobirjon. "ЕКОЕСТЕТИК ТАФАККУРНИНГ ГНОСЕОЛОГИК ЈИНАТИ ВА ПРАКСИОЛОГИК ҚИЙМАТИ." SHOKH LIBRARY (2025).

25. Niyazov Sobirjon. "ЕКОЕСТЕТИК ТАФАККУРНИНГ НАЗАРИЙ ЈИНАТЛАРИ ВА ПРАКСИОЛОГИК АНАМИЯТИ." TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI 1.5 (2025): 140-146.

26. Ниёзов, С. С. "Перспективы развития экотуризма в Узбекистане." Актуальные вопросы гуманитарных наук: теория, методика, практика. 2022.

27. Мақсадова, Мехринисо Сайхановна. "ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА." Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов 5 (2018): 43-44.

28. Sayxonovna, Maksadova Mekhriniso. "PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHER PROFESSIONAL TRAINING." ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071 11.04 (2022): 15-20.

29. Sayxonovna, M. M. (2022). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHER PROFESSIONAL TRAINING. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 11(04), 15-20.

30. Maksadova, Mehriniso. "INTEGRATION OF YOUNG TEACHERS INTO THE PROFESSIONAL ENVIRONMENT." International Journal of Artificial Intelligence 1.2 (2025): 1117-1121.

31. Мақсадова, Мехринисо Сайхановна. "ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ." Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов 3 (2015): 105-108.

32. O'G'LI, ABDULLAYEV XURSHID MUXTOR, and KENJAYEV ZARMAMAT. "АХВОРОТНИНГ ЈАМИЯТДАГИ О 'РНИ." Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari 5.2 (2025): 32-34.

33. Kenjaev, Zarmamat. "POLITICAL CULTURE: THE BASIS OF STATE STABILITY AND WELL-BEING OF CITIZENS." НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ: СОХРАНЯЯ ПРОШЛОЕ, СОЗДАЁМ БУДУЩЕЕ. 2021.

34. Kenjaev, Zarmamat Tuymurodovich. "The issue of the formation the political culture of young people in the context of pluralism." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 11.5 (2021): 822-825.

35. Kenjaev, Z. T. (2021). The issue of the formation the political culture of young people in the context of pluralism. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 822-825.

36. Nurillayevich, Omonov Bahodir. "GLOBALLASHUV SHAROITIDA MA'NAVIIY-MAFKURAVIY TAHDIDLARNING KUCHAYISHI VA UNGA QARSHI IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH ZARURIYATI." *Conferences*. Vol. 1. No. 3. 2025.

37. Nurillaevich, Omonov Bakhodir. "MANIFESTATIONS OF THE ANCIENT ECOLOGICAL WORLDVIEW." *CONFERENCE OF ADVANCE SCIENCE & EMERGING TECHNOLOGIES*. Vol. 1. No. 6. 2025.

38. Омонов, Баходир Нуриллаевич. "ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ." *International Journal American Journal of Modern World Sciences* 2.11 (2025): 61-73.

39. OMONOV, Bahodir. "ETNIK NIZOLARNING MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI GEOSIYOSIY MUNOSABATLARIGA TA'SIRI." «*ACTA NUUZ*» 1.1.1 (2025): 164-166.